

ADRIAN MAGINA

Nemesek közti konfliktusok és erőszak Maganháborúk a középkori Dél-Magyarországon

„Az erőszak a gyengék utolsó menedéke”

Isaac Asimov: Az alapítvány

Szokványos nap egy 15. század végi délmagyarországi nemesi birtokon. A parasztok a földmunkálatokkal foglalatосkodnak, az intézők különféle megbízásoknak tesznek eleget, a nők a mindennapi teendőiket végzik. A szomszédos birtokon lakó embercsoport egy vagy több officiális vezetésével átlépi a birtokhatárt és váratlanul megtámadja a nemesi udvart és rezidenciát, kényükre-kedvükre rombolnak és rabolnak. Sőt mi több, a támadók megbecstelénítik a nőket, megsebesítik a szolgálónépet és az állatokat, gyilkosságot követnek el, jelentős károkat okozva a birtokosnak. A kiváltó indíték talán nem is annyira fontos, ellenben az számít, hogy a kárt szenvedett parasztok nem túl régen a két birtok határán fekvő termőföldre hatoltak be, és tudatosan vagy sem, leszedték a termést, amely nyilvánvalóan a támadó tulajdona volt. Ez olyan forgatókönyv, mely oly gyakran lejátszódott, hogy szinte már jellegzetessé, vagy éppenséggel banálissá vált, és amelyről számtalan olyan oklevél szól, amelyet a középkori magyar királyság hivatalai a 14–16. századokban adtak ki. Az ilyen jellegű képek egy konfliktusok és erőszak uralta korból származnak, egy emberek által lakott valós világból, amelyet ott találunk a hivatalos intézmények és a nagypolitika mögött.

A középkor lényegében brutális korszak, melyben az erőszak szisztemikus volt, a mindennapi élet megszokott része. Az emberek közötti erőszakkal kapcsolatos aspektusok a társadalmi életbe nyújtanak betekintést, a középkorban kiépített kapcsolatokra, valamint azokra az ellenőrzést biztosító eszközökre, amelyek által ez a középkori világ működött. Nem ritkán a nemesek közötti konfliktus mérete meghaladta a szokásos kereteket. Olyan erőket vetettek be, hogy valóságos főúri háborúkká fajulhattak. Az ilyen jellegű konfliktusok bizonyos sémákba helyezhetők, hiszen minden birtokos felelősséggel tartozott alattvalóiért és birtokáért. Lényegében mindegyiket ugyanaz a személyes indíttatás vezérelte: minél kiterjedtebb területet és több embert uralma alá hajtani.¹ Franciaország egy-egy ré-

¹ Algazi, Gadi: Violence, mémoire et pouvoir seigneurial à la fin du Moyen Age. *Actes de la recherche en sciences sociales* 105 (1994), 26–27. A dél-magyarországi (mai Bánság) erőszakról ld.

szére vonatkozóan például a 14. században 59, illetve 72 hasonló nagyméretű magánháborút jegyeztek fel. Ez az adat világosan tükrözi az ilyen jellegű erőszak elterjedésének fokát. Ilyen közhangulat közepette a várak fontos szerephez jutottak, ámbar a nemesi háborúk inkább az ellenséges birtokok lerohanásából állottak azzal a céllal, hogy az ellenfélnek ne legyen ideje felkészülni a hatékony védekezésre. Az összeütközések, bár gyakoriak voltak és nagy károkkal jártak, nemigen okoztak embervesztést a támadók sorában. Az áldozatok, főként az alacsony társadalmi rétegekhez tartozók, számára azonban nagy anyagi károssal jártak.²

Ilyen tekintetben a Magyar Királyság sem számított kivételnek. Nem a háborúkkal és felkelésekkel együtt járó erőszakról van szó, hanem az emberek közötti kapcsolatokban megfigyelhető szokványos konfliktusokról. A királyság déli vidékein főképpen a nemesek között kítőró vitákat rendszerint erőszakos módszerekkel oldották meg. Az összeütközések mellékáldozatai, akárcsak Európa többi részén, az alsó társadalmi osztályok tagjai, a parasztok. A harcokban résztvevők verése, kínzása, megalázása, vagy akár halála az arisztokrácia tagjai közötti peres ügyek visszatérő motívumaként szerepel. A következőkben a 15. századi dél-magyarországi nemesi magánháborúkat szeretném megvizsgálni, valamint az általuk kiváltott erőszakos megnyilvánulásokat. Olyan időszakot választottam ki, amelyre vonatkozóan aránylag gazdag okleveles anyaggal rendelkezünk. Vizsgálatom a déli vármegyékre szorítkozik, név szerint Temesre, Aradra és Csanádra, ahol ilyen jellegű magánháborúkat anyagilag és logisztikailag kivitelezni képes nemesség létezett. A hegyvidék, közigazgatásilag a Szörényi Bánság a kis- és középnemesség származási helye volt (többségük román eredettel rendelkezett). Ők nem rendelkeztek jelentős anyagi háttérrel és igazából az indíttatás is hiányzott ahhoz, hogy nagyméretű konfliktusokba keveredjenek.³ A hegyvidéki nemesség az állandó török veszély miatt Karánsebes és Lugos városokba költözött, amelyek valóságos nemesi központokká váltak. A Magyar Királyságban kivételes eseteknek számítanak. Annak ellenére, hogy az összetűzések valamilyen formában tovább folytatódhattak, jóval kisebb méreteket öltöttek a síkvidéki vármegyékben feljegyzett esetekhez képest.⁴

Visszatérve az alföldi vármegyékhez, az oklevelek néhány esetben valóságos nemesi háborúkra engednek következtetni, bár ezek a nyugat- és dél-európai példákhoz viszonyítva jóval visszafogottabbnak számítanak. A magánháború kifejezéssel aránylag későn találkozunk a történetírásban és főként a háborúk történetével foglalkozó szakemberek használták. Egy ilyen jellegű jelenséget nehéz meghatározni, hiszen egy igencsak összetett szituációnak

Magina, Adrian: Cum manibus armatis. Facets of violence in the medieval Banat. *Banatica* 24. évf. (2014). 2. szám. 47–64.

² Firnhaber-Baker, Justine: Techniques of seigneurial war in the fourteenth century. *Journal of Medieval History*, 36. évf. (2010), március. 91–97.

³ A Szörényi Bánság területén élő nemesek nem rendelkeztek összefüggő birtoktömbökkel, hanem szétszórta birtokaik voltak. A nemesek többsége egy-két portát birtokolt több falun belül. A 14–16. századi nemesség helyzetére nézve ld. Boldea, Lîgia: Nobilimea româneasca din Banat în secolele XIV–XVI (origine, statut, studiu genealogic). Reșița, 2002.

⁴ A viták, erőszakos mivoltuk és sokszor tragikus kimenetelük ellenére, nem jártak együtt nagy tömeg mozgósításával. A nézeteltéréseket legtöbbször a román szokásjog (*ius valachicum*) szerint orvosolták. Magina, Adrian: From custom to written law: Ius Valachicum in the Banat. In: Government and Law in medieval Moldavia, Transylvania and Wallachia. Ed.: Rady, Martyn–Simon, Alexandru. London, 2013. 71–77.

a megnyilvánulása. Lényegében a meglévő erőforrásokért kirobbanó, a nemesek közti konfliktusról van szó, vagy ahogyan Gadi Algazi is fogalmazott: „*A nemesek magánháborúi és a nyílt harcok többsége a falusi népesség szervezett kirablásából, a falvak felgyújtogatásából állt. Minden egyes megfelelően fenntartott birtok biztosította a harcoló felek számára azt a sor előre megfontolt lépést, mely egy formális kijelentéssel kezdődött, majd a szomszédos falvak nyílt megtámadásával és felgyújtásával, állatok és egyéb ingóságok elrablásával, valamint a nők megerőszakolásával folytatódott. A harcoló felek nem tették ki magukat fölösleges veszélyeknek. Az esetek többségében a résztvevők sosem találkoztak a nyílt harcmezőn. A parasztok megtámadása révén sokkal inkább az ellenfél gazdasági és humán erőforrásainak kimerítése volt a cél, ami után az ellentámadás következett. Mindez a konfliktus megoldásáig folytatódott, mely általában a megcsorbított tisztesség valamilyen kompromisszum folytán történő helyreállítása formájában következett be.*”⁵ Bár Algazi profeszszor megállapítása a germán világra vonatkozik, attól nem kevésbé érvényes a kontinens más vidékei tekintetében, jelen esetben Magyarországra nézve is. Anómius helyzetet állunk szemben, a konfliktus megoldásához pedig az igazságot szolgáltató intézmények mellőzésével jutottak, ugyancsak erőszakos eszközök által, melyek a maguk során további konfliktust és erőszakot eredményeztek. Az állam csupán a modern korban érte azt el, hogy az igazságszolgáltatás révén gyakorolja hatalmát és véget vessen a bosszú ördögi körének.⁶

A tömegerőszak, amely a nemesi magánháborúk jellegzetessége volt, kétségtelenül nagyszámú csapat és felszerelés mozgásával járt együtt. Ennek szemléltetésére néhány példára szorítkoztam, melyek a résztvevők magas száma, valamint az okozott károk mértéke által tűnnek ki. Kronológiailag a 15. század második feléből választottam ki azokat az eseteket, amelyek a legjobban tükrözik a dél-magyarországi vármegyékben végbement magánháborúk jellegét. Száz főt meghaladó kis hadseregekkel van dolgunk, melyek támadásokat hajtanak végre, rabolnak, az ellenfél javait megrongálják, vagy éppen meggyilkolják annak jobbágyait azzal a céllal, hogy minél nagyobb mértékű kárt okozzanak neki. Az első ilyen példánk a 15. század közepéről való, szereplői pedig Csáky Ferenc alattvalói, akik a csanádi káptalan Keresztúr nevezetű birtokát támadták meg. Csáky Ferenc официálisai és 69, az oklevélben név szerint felsorolt révkanizsai jobbágy, élükön Sáfárnak nevezett panázi Alberttel és Chép Péterrel, betörték a káptalan birtokára és ott mindenféle erőszakos cselekedetet hajtottak végre. A kis hadsereg, uruk tudtával és annak megbízásából (*ex consensu et speciali mandato ipsius domini Francisci*) rátámadt néhány kanonokra, becste-

⁵ Algazi, Gadi: Pruning Peasants: Private War and Maintaining the Lords' Peace in Late Medieval. In: Medieval Transformations: Texts, Power, and Gifts in Context. Eds.: Cohen, Esther–de Jong, Mayke. Leiden, 2000. 254–255.: „*The lords' private wars – and to a significant extent public wars as well – consisted mainly of organized robbery, arson, and plunder of the population of the countryside. Every properly conducted feud enabled the warring parties to open a series of well-rehearsed moves, beginning with a formal declaration, then openly raiding neighbouring villages, plundering livestock and any movable property, burning down villages, and raping peasant women. The parties did not take unnecessary risks; in most of the cases, the warriors never encountered each other on the battlefield. They focused on exhausting their rivals' economic and human resources by raiding their peasants and waited for the counterattack to take place, until the conflict was resolved, sometimes with a compromise restoring their honour.*”

⁶ Hanlon, Gregory: Violence and its control in the Late Renaissance: an Italian model. In: A companion to the worlds of the Renaissance. Ed. Ruggiero, Guido. Oxford, 2002. 139.

len szavakkal illeték őket és a káptalan halastavaiból nagymennyiségű halat fogtak ki, 60 aranyforint értékű kárt okozva a káptalannak: „*armatis manibus et potentiariis, ad piscinam eorundem exponentis Ekend, in territorio possessionis ipsorum Kereztur vocatam, in comitatu Chanadiensis existentes adiacentes, irruendo quosdam dominos canonicos ipsius ecclesie Sancti Salvatoris, piscina in eadem piscari faciendis, verbis illicitis pertractantes, abinde affugassent piscinam prenotatam ipsi domino Francisco occupantes et piscantes innumerabiles pisces, abinde capiendo et quo eorum placuisset utilitati fecissent, in quo ipsi exponentibus sexagintorum florenorum auri dampna intulissent, potentia mediante*”.⁷

A támadók között jelen volt két falusi bíró, két deák és több kézműves (molnárok, szabók, kovácsok, cipészek, halászok), vagyis a Csáky Ferenc birtokán élő falusi elit. A szomszédok tanúvallomásaiból kiderül, hogy a vita tárgyát az Ekend nevű halastó és annak gazdasági bevétele képezte. Annak ellenére, hogy aránylag kis jelentőségű konfliktusról van szó, meglepően nagyszámú csapat mozgósításával van dolgunk, ami a nemesek gazdasági erőforrásokért folytatott küzdelmének arányát mutatja.

A következő, 1471-es esemény még nagyobb méreteket öltő erőszakos cselekedetek sorába tartozik. Talán a legszemléletesebb tömegerőszakról feljegyzett adattal állunk szemben, ami az általunk vizsgált régiót illeti. A panaszlevél szerzője Dánfi András, aki nem kevesebb, mint 18 év elteltével jelentette az esetet. Dánfi András arról számolt be, hogy a Dóczy család 500 emberből álló fegyveres serege megtámadta a Temes vármegyei Duboz birtokot, ahol 2000 forint értékű kárt ejtett jobbágyainak javain és marhacsordáin. „*In anno cuius tunc decima octava institisset revolutio egregius condam Ladislaus de Docz fere quingentis hominibus armatis ad possessionem dicti Andree actoris Doboz predictam et pertinentias eiusdem hostiliter irruendo, ibidem eandem possessionem Doboz et pertinentias eiusdem penitus desolassent et depredassent, universas etiam res ac pecudes et pecora iobagionum eiusdem Andree inibi commorantium abigissent et depredassent. In quibus Andree duo millia florenorum auri dampna irrogassent*”.⁸

Az erőszakos cselekedetek tovább folytatódtak, ezúttal Rékás birtokon. Itt földeket, házakat foglaltak el, különböző javakat rongáltak meg. Egyáltalán nem derül fény arra, hogy a panasz miért ilyen hosszú időszak után került előterjesztésre és azt sem tudhatjuk pontosan, hogy mennyire megalapozottak, illetve túlzottak a vádak. Minden bizonnyal a két család közti vita a szereplők Rékás környéki birtokai kapcsán robbant ki. Dánfi a birtokot a Rékási család 15. század közepén bekövetkezett férfiágon való kihalása következtében vette át.⁹ Dánfi Andrásnak minden oka megvolt rá, hogy eltúlozza a támadásban résztvevők számát azzal a céllal, hogy veszteségét kiemelje. Becslése feltehetőleg szemtanúk, a Dóczy László serege által megtámadott áldozatok vallomásain alapult. Egyéb írott adat hiányában nem áll módunkban a Duboz birtokot célzó támadók számát meghatározni. Tény, hogy a jelenlévők szerint jelentős csapatról volt szó. Márpedig egy pár száz fős sereg komoly erőt jelentett, amely igen jelentős károkat tudott okozni.

⁷ Pesty Frigyes: *Diplome privind istoria comitatului Timiș și a orașului Timișoara / Oklevelek Temesvármegye és Temesvár város történetéhez. II. kötet (1430–1470). Magyarázó jegyzetekkel ellátta Magina, Livia–Magina, Adrian. Kolozsvár, 2014. 211–212.*

⁸ DL 59 777.

⁹ A témával kapcsolatban ld. Magina, Livia: *La famille Danfy de Duboz. Banatica*, 20 évf. (2010) 2. sz. 21–30.

Hasonló esettel találkozunk néhány év elteltével, ezúttal Arad vármegyében. 1475-öt írtak, a történet szereplői pedig a Bánffy, Pongrác és Losonczy családok képviselői voltak. A felperesek Bánffy Miklós és Jakab személyében a király elé terjesztették azon panaszukat, miszerint egy évvel korábban, Szt. György ünnepe (ápr. 24.) körül Losonczy László és István 150 személyt, köztük официálisokat, familiárisokat és jobbágyokat küldött (*missis et destinatis*) Mezth nevű birtokukra, ahonnan jobbágyaikat kifosztva 45 ökröt vittek el. Kétséget kizáróan jelentős kárt okoztak az említett birtok lakóinak. Két hónappal később a konfliktus nagyobb méreteket öltött. Szt. Jakab apostol ünnepe környékén (jún. 25.) a Losonczyak hasonló csapattal újra Mezth birtokra támadtak és elrabolták a jobbágyok gabonáját és egyéb élelmét, újabb kárt okozva ezáltal. A Bánffy család szomszédjaival való ellenséges viszonya nem merült ki ennyiben. A Losonczyak támadásai véget sem értek, amikor újabb konfliktusos helyzet alakult ki, ezúttal a Pongrác családdal. Az említett oklevélből megtudjuk többek között, hogy Szt. István király ünnepén (aug. 20.) Pongrác János több mint 120 főt számláló serege, köztük официálisai, familiárisai és jobbágyok, uruk megbízásával és engedélyével (*ex mandato et permissione eiusdem Iohannis Pongracz*) és lippai várnagya vezetésével megtámadta a Bánffy család három jobbágyát, akik a lippai éves vásárba tartottak. A támadók megrongálták az áldozatok javait, elfogták és jogtalanul bebörtönözték őket. A konfliktus nem ért véget. Pongrác János ugyanazon várnagya, Kerew-i Foris, ura megbízásának eleget téve, jobbágyok és familiárisok kíséretében a Bánffy család Patak településen emelt kis erődítményét megtámadta: „*prefatus Foris de Kerew ex speciali mandato commissione et mandato annotati Iohannis Pongracz, unacum prefatis familiaribus et iobagionibus eiusdem ad fortalicium eorundem exponentium Pathak vocatum, in eodem comitatu Orodiansi existens, veniens ipsumque obsidendo tamdiu expugnari fecisset quousque placuisset voluntati*”. Mi több, a következő évben (1475-ben) Kerew-i Foris és több familiáris, valamint jobbágy, kihasználva az alkalmat, amikor Berendi Miklós, a Bánffy család solymosi várnagya Szűz Mária megtisztulásának ünnepén Lippára ment misét hallgatni, gyilkos szándékkal megtámadták. A várnagy terve nem sikerült, azonban az állandó veszély miatt a Bánffy család végül a király elé terjesztette panaszait.¹⁰ Teljesen nyilvánvaló, hogy egy kis magánháborúval van dolgunk, amely alatt a támadó fél jelentős csapatot állított ki ellenfele megfélemlítése végett, valamint minél nagyobb károk végrehajtása céljából. Az oklevélből nem derül fény a konfliktus okára, de gyaníthatjuk, hogy a Bánffy család sem lehetett teljesen ártatlan a történetben. Talán a kezdeti kis nézeteltérések végül a szomszédok durva fellépését eredményezték, ahogy arról az oklevél is beszámol.

A felsorolt példák mellett a Marostól délre eső területről még további három 15. század végi és 16. század eleji konfliktus minősül tömegerőszaknak vagy nemesek közötti magánháborúnak. Elsősorban egy 1493-ban említett, egy évvel korábbi eseményre utaló panaszról van szó. Haraszi Ferenc arról számolt be a királynak, hogy egy évvel azelőtt, Szt. Mihály arkangyal ünnepekor (szept. 29.) a Báthory család tagjai valóságos sereget küldtek (*missis et destinatis*) Lippa tartozékai között szereplő két szőlősehez. Az oklevélben megnevezett Báthory István, András és György nagyjából 130 főt számláló seregében nemesek, familiárisok, több román és szerb kenéz és vajda, jobbágy és Huszár nevet is viselő személyek voltak jelen, ez utóbbiak feltehetőleg a Dél-Magyarországra jellemző, közismert lovas csapatok katonái voltak. A csapat tagjai a Báthory család több, Arad és Zaránd megyei

¹⁰ DL 17 660.

birtokáról származtak, a sereg vezetői a világosi várnagyok és az udvarbíró voltak. A kenézek és vajdák, valamint a szerb nevek¹¹ nagy száma arra utalhat, hogy katonai tapasztalattal rendelkező személyeket választottak ki. Az elszenvedett kár nem volt elenyésző: Haraszi több mint 1000 forint értékű kárral számolt a Báthoryak támadását követően:¹² „*armatis et potentialiter manibus ad promonthoria ipsius exponentis Hydas et Rosas vocata, in territorio civitatis de Lippa, in dicto comitatu Orodienis existentis adiacentia, ibique universas nonas vinorum ipsius exponentis ab ipsis exigi et recipi fecisset, in opibus exponenti dampna plusquam mille florenorum auri intulisset*”.

A felbújtatott csapat nemcsak a Lippa melletti szőlősöknél állt meg. Útjuk során Haraszi Ferenc kovázi szőlősét is megtámadták, részben letördelték, részben lovaik által megtaposták 700 forint értékű (*plusquam septingentorum florenorum*) termését, további kárt okozva Haraszinak. Elkeseredése jogos volt, hiszen a szőlősök megromlása okozta kár nagyjából 2000 forintra rúgott. Még ha túlzással is kell számoljunk, az összeg jól tükrözi a Báthory család által összehívott sereg okozta kár mértékét. Hét évvel később, 1500-ban Nagylúcsei Ferenc és Gúti Ország Lőrinc közti összetűzés került terítékre. Ferenc elbeszéléséből tudjuk, hogy Nagyböjt negyedik vasárnapja után (március 30.) Ország Lőrinc birtokairól származó több mint száz jobbágy és paraszt uruk megbízásából rátámadtak három, Lippáról Zádorlak felé tartó három jobbágyukra. Azok Ország Lőrinc Hódos nevű birtokán mentek keresztül, amikor kivont kardokkal erőszakosan rájuk támadtak (*manibus armatis et potentiariis, evaginatisque gladiis*), láncokkal megkötözték és a sződi kastélyba vitték őket, ahol elvettek tőlük 19 forintot.¹³ Ilyen nagyszámú sereg mozgósítása három jobbágy ellen túlzás lehet, nyilván egy sokkal kisebb csapat is könnyedén elbánt volna Ferenc jobbágyaival. Az is meglehet, hogy a sereg célkitűzése Ferenc birtokának megtámadása volt, de az ellenfél szolgálainak megjelenése megváltoztatta az eredeti tervet. Másik magyarázat az lehet, hogy a nagy létszámú sereg összehívásával Ország Lőrinc Nagylúcsei Ferenc megfélemlítését akarta elérni. A kiváltó októl függetlenül a konfliktus erőszakba torkollott, amelynek áldozata a három zádorlakai jobbágy volt.

Végezetül az utolsó esetet, amelyet megemlítenék, a fent szereplő Nagylúcsei Ferenc, Dóczy Imre özvegye, Margit és Vizesi Imre özvegye, Anna által megfogalmazott panaszlevélből ismerjük, amelyet 1506-ban jegyeztek fel. Ez egy két évvel korábban (1504-ben) megessett jellegzetes történet, amely talán csak annyiban különbözik az előbbiektől, hogy valamivel nagyobb számú résztvevői voltak. A felperesek bevallása szerint Szt. Mihály arkangyal ünnepe előtt egy nappal (szept. 28.) a nagylaki Jaksics fivérek, Demeter és Péter által küldött 180 főből álló sereg (*populis scilicet iobagionibus ipsorum*) megtámadta Vizes nevű birtokukat, több pusztát elfoglaltak és elvitték onnan gabonájukat és egyéb terményeiket. A kárvallottak panasza szerint 300 forint értékű kárt okoztak.¹⁴ A szerb nemzetiségű nemesek által megbízott sereg élén ott találjuk a család egyik közeli familiárisát, Iván deákot, aki néhány év elteltével újra erőszakos cselekedeteket követett el, ezúttal az aradi káp-

¹¹ A déli határvédelemmel megbízott seregekben sok szerb nemzetiségű katona szolgált, főként a huszárcsapatokban.

¹² DL 20 100.

¹³ DL 26 078.

¹⁴ DL 21 525.

talán emberei ellen.¹⁵ Ez esetben sem ismerjük a támadás kiváltó okát, az oklevél csupán utalásokat tartalmaz arra nézve, hogy a két család között szomszédos birtokaik és birtokháttáraik miatt ellentét alakult ki.

A bemutatott példák alapján elmondhatjuk, hogy tagadhatatlanul nagy méreteket öltő erőszakos fellépésekkel állunk szemben, melyeket kisebb seregek által vittek véghez. Ilyen magas létszámú csapatok mozgósítása előzetes felkészülést vett igénybe. Egy kezdeti viszályozott konfliktus végül támadásokba és brutális cselekedetekbe torkollott. Azért mindeképpen távol állunk az Európa nyugati és déli országaiban dúló magánháborúk léptékétől, főleg az itáliai félszigetről ismert esetektől, ahol akár zsoldos csapatokat béreltek fel a nemesek magánháborúik során.¹⁶ A Dél-Magyarországon ismert ilyen jellegű konfliktusok szereplőinek száma általában 100–130 volt, ennél nagyobb számmal ritkán találkozunk. A támadás mindig az érintett nemes parancsára és legtöbbször annak közvetlen részvétele nélkül történt. A mozgósítás minden bizonnyal valamely birtokon élő familiárisok és jobbágyok körében történt, akik feltehetőleg közvetlenül érintettek voltak az uraik között kialakult konfliktusban. Különböző officálisok vezetésével a hirtelen összegyűjtött csapat gyors rajtaütéseket hajtott végre, amely után a résztvevő parasztok visszatértek mindennapi teendőikhez. Az itt bemutatott minden egyes esetben, úgy tűnik, a cél nagyméretű anyagi kár okozása volt. A kár értékét minden esetben kizárólag a kárvallottak bevallásából ismerjük, így valószínűleg bizonyos fokú túlzással is számolnunk kell. A tömegerőszak során a támadók aránylag ritkán folyamodtak gyilkosság elkövetéséhez, ez inkább a kisebb méretű támadásokra volt jellemző. Mindenesetre a nemesek között zajló magánháborúk az érintettekre sokszor jelentős hatást gyakoroltak.

Jelentős csapatok mozgósítása lényegében az erőviszonyok kifejezésének módja, amely által a támadó fél a kialakult konfliktushelyzetet próbálta uralni, az ellenfél birtokára próbált szert tenni vagy annak anyagi bázisát igyekezett megingatni. Ez Közép-Európára jellemző állapot, mely alól a Magyar Királyság sem volt kivétel.

¹⁵ A Nemzeti Levéltár Kolozsvári fiókja, Kemény József magángyűjteménye (őrzi a Kolozsvári Lucian Blaga Központi Könyvtár), 149. sz.

¹⁶ Hanlon, Gregory: *Violence and its control* i. m. 142–144.